

Warszawa, 21 listopada 2022

ks. prof. dr hab. Andrzej Perzyński
Instytut Nauk Teologicznych
Katedra Religiologii i Ekumenizmu
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Rada Naukowa
Uniwersytetu Opolskiego
ul. Katowicka 87 A; 45-060 Opole

Recenzja pracy doktorskiej

ks. mgr lic. Adam Fabiańczyk, Eklezjologia Prawa Kanonicznego
Jana Pawła II, Opole 2023, ss. 239. napisanej pod kierunkiem
ks. dra hab. Dariusza Klejnowskiego-Różyckiego, prof. UO.

1. Uwagi wstępne

W recenzowanej rozprawie Doktorant przedstawił szeroką i wielowątkową syntezę z zakresu eklezjologii dogmatycznej i prawa kanonicznego. Eklezjologiczna wizja stojąca u podstaw Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. jest aktualnym pytaniem badawczym, ważnym zarówno z perspektywy teologicznej, jak i kanoniczno-prawnej. Właściwe wdrożenie refleksji teologicznej Kościoła do kanonicznego systemu norm prawnych jest warunkiem osiągnięcia przez prawo kanoniczne głównego celu, jakim jest zbawienie człowieka (w myśl powszechnie znanej zasady: *salus animarum suprema lex*).

2. Omówienie rozprawy

Autor rozprawy słusznie zauważa, iż Sobór Watykański II (1962-65) z wielu względów stał się wydarzeniem przełomowym dla Kościoła. Przyniósł on wyczekiwane zmiany w wielu aspektach jego działalności, jednak przede wszystkim stał się czasem spojrzenia na Kościół w sposób odmienny niż miało to miejsce w poprzednich stuleciach.

Dominująca przez wieki jurydyczna wizja Kościoła, postrzeganego go przede wszystkim jako „społeczność doskonałą” (*societas perfecta*), znalazła w czasie soborowych prac teologiczną przeciwwagę. Nastąpił powrót do obrazów oraz idei zakorzenionych głęboko w Piśmie Świętym i starożytnej tradycji Kościoła, wyrażonych szczególnie poprzez kategorię „Ludu Bożego”. Położono także akcent na wspólnotowy wymiar Kościoła (*communio*), wyrażający się w szczególnej jedności pomiędzy wyznawcami Chrystusa, dalece wykraczającej poza zewnętrzno-prawne formy.

Teologiczna refleksja nad Kościołem podczas Soboru Watykańskiego II znalazła swoje prawne implikacje w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r., promulgowanym przez Jana Pawła II (1978-2005). Niniejsza rozprawa podejmuje udaną próbę analizy wpływu soborowej doktryny teologicznej na eklezjologię zawartą w prawodawstwie kodeksowym.

Pierwszy rozdział dysertacji określa teologiczno-prawne podstawy rozumienia Kościoła. Stanowi on wprowadzenie o charakterze filozoficznym, teologicznym i prawnym, ukazujące fundamenty, do których odwołuje się prawo kościelne, uwzględniając w sposób szczególnie filozoficznoprawną koncepcję prawa natury oraz dziedzictwo wypracowane przez rozwój nauki prawa rzymskiego. W rozdziale tym ukazany zostaje także historyczny kontekst rozwoju prawodawstwa kościelnego, wskazujący na obecność elementu jurydycznego w łonie wspólnoty Kościoła właściwie od samego początku jej istnienia. Ponadto, dla nakreślenia pełnego obrazu ewolucji dyscypliny prawnej w Kościele scharakteryzowany zostaje historyczny rozwój teologii prawa kościelnego, ukazujący zarówno poglądy kwestionujące jak i uzasadniające potrzebę istnienia porządku prawnego we wspólnocie Kościoła.

W drugim rozdziale została poddana analizie doktryna teologiczna Soboru Watykańskiego II ukazująca spojrzenie ojców soborowych na wspólnotę Kościoła. Eklezjologia Vaticanum II stanowi bowiem punkt wyjścia do dalszych rozważań na temat recepcji teologicznej wizji Kościoła w prawodawstwie Kodeksu Prawa Kanonicznego (1983) Analiza eklezjologii soborowej została przeprowadzona na trzech zasadniczych z perspektywy niniejszej rozprawy płaszczyznach. Pierwszą z nich są kategorie służące opisowi Kościoła, którymi posługują się teksty soborowe, a które ukazują zmiany jakie zaszły w rozumieniu Kościoła podczas prac soborowych. Drugą płaszczyzną jest wspólnotowy charakter Kościoła, który wskazuje na współodpowiedzialność wiernych w wypełnianiu misji Kościoła. Trzecia z kolei odnosi się do hierarchicznej struktury Kościoła, określając składające się na nią elementy oraz relacje, jakie zachodzą pomiędzy poszczególnymi członkami tej struktury.

Trzeci rozdział poświęcony został teologicznoprawnej analizie eklezjologii zawartej w normach Kodeksu Prawa Kanonicznego. Przeprowadzona analiza porównawcza obowiązków i uprawnień wiernych wskazuje na teologiczną genezę prawnych gwarancji zawartych w prawodawstwie kodeksowym. Jednocześnie podkreśla recepcję soborowej doktryny teologicznej w zakresie potrzeby zaakcentowania podmiotowości wiernych w porządku prawnym Kościoła. Analiza problematyki kościelnej władzy rządzenia wskazało na konieczność jej realizowania poprzez formy kolegialne oraz uskutecznianie współodpowiedzialności za podejmowane decyzje na sposób synodalny. W kwestii badań nad ustrojem hierarchicznym scharakteryzowane zostały relacje pomiędzy poszczególnymi podmiotami tej struktury a także ukazana została potrzeba pogłębionej recepcji nauczania soborowego w kościelnym prawodawstwie.

3. Ogólna ocena rozprawy

Ogólnie należy podkreślić, że recenzowana rozprawa odpowiada zarówno pod względem formalnym (metodologicznym) jak i merytorycznym wymaganiom stawianym pracom doktorskim. Oczywiście rodzą się pewne drobne uwagi i pytania, ale nie są one bynajmniej zarzutami, lecz zaproszeniem do dyskusji. Autor swoje badania potraktował bardzo rzetelnie, kompetentnie i starannie. Mamy do czynienia z ciekawą i pogłębioną analizą z zakresu eklezjologii i prawa kanonicznego. Postawiona na początku pracy hipoteza badawcza

(problem badawczy) znalazła jasną odpowiedź we wszystkich częściach pracy. Należy wskazać na krytycznie i dobrze sformułowane podsumowania poszczególnych jednostek pracy.

Problematyka władzy w Kościele stanowi przedmiot rozważań zarówno doktryny prawa kanonicznego jak też dyskursu teologicznego, jest jednak również materia, która wzbudza zainteresowanie na płaszczyźnie czysto praktycznej, pastoralnej a także publicystycznej. Kierowane z różnych środowisk i przybierające obecnie na sile postulatory konieczności przeprowadzenia głębokiej reformy modelu władzy w Kościele. Dobrze się stało, że ta jakże aktualna problematyka została dobrze, interdyscyplinarnie przebadana w recenzowanej rozprawie.

Autor zasygnalizował w zakończeniu rozprawy pewną trudność natury metodologicznej z którą musiał się wcześniej zmagać. „[...] Trudność, wynikająca z natury niniejszej rozprawy, stanowiło właściwe powiązanie tekstów teologicznych, przedstawiających doktrynę soborową z normami prawnymi, określającymi obowiązującą dyscyplinę prawną Kościoła. Teologiczny język tekstów soborowych w pewnych obszarach znacząco odbiega od języka prawnego, którym posługuje się Kodeks Prawa Kanonicznego, stąd merytoryczne powiązanie adekwatnych zapisów teologicznych i prawnych stanowiło pewną trudność metodologiczną” (s. 231). Trzeba zauważyć, że tekst dysertacji świadczy, iż udało się Autorowi pokonać wzmiankowaną trudność.

3.1. Zasadność wyboru tematu i jego sformułowanie

Temat pracy jest oryginalny, aktualny i posiada przełożenie pastoralne. Dysertacja Doktoranta jest pionierskim opracowaniem naukowym z zakresu teologii prawa. Samo sformułowanie tematu jest poprawne i pozwala na wyczerpujące i zarazem przejrzyste przedstawienie wszystkich istotnych wątków związanych z problematyką soborowej eklezjologii zawartej w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II. Przedstawione zagadnienie jest istotne i aktualne z punktu widzenia praktyki działania urzędów i instytucji kościelnych. Wybór tematu jest dobrze uzasadniony merytorycznie.

3.2. Układ rozprawy

Z metodologicznego punktu widzenia na podkreślenie zasługuje jasna, przejrzysta koncepcja rozprawy. Podział na wstęp, rozdziały posiadające wprowadzenie, wnikliwe rozważania zagadnień oraz bardzo przemyślane podsumowania, tworzy jasny plan podjętej refleksji i komplementarnie obejmuje całość zagadnienia. Czytając pracę ma się poczucie jej ciągłości i rozwoju myśli.

3.3. Źródła i opracowania. Uwagi co do bibliografii i przypisów

Cennym wkładem naukowym pracy ks. mgr Adama Fabiańczyka jest udokumentowanie swoich wywodów starannie dobraną literaturą przedmiotu. Należy zaznaczyć, że dobre odczytanie podstawowych źródeł (tj. konstytucji „Lumen Gentium” oraz Kodeksu Prawa Kanonicznego) i ich krytyczna interpretacja nie było z pewnością zadaniem łatwym ze względu na rozliczne wątki teologiczno-filozoficzne, historyczne i prawne. Autor odwołuje się do uznanych teologów i znanych kanonistów.

Gdy zaś chodzi o przypisy, to trzeba przyznać, że Autor recenzowanej pracy zasadniczo wykazał się starannością w ich tworzeniu od strony bogactwa cytowanego materiału.

Dokumentują one treść pracy i pomagają czytelnikowi w pełniejszym uchwyceniu prezentowanych zagadnień. Właśnie z dokładnej ich lektury można wnioskować o strukturze myśli Doktoranta i źródłach jej inspiracji. Niewątpliwie recenzowana praca będzie pożyteczna dla przyszłych badaczy problematyki teologiczno-prawnej z zakresu eklezjologii.

3.4. Język rozprawy

Należy podkreślić przejrzysty, komunikatywny język rozprawy. Nie jest to żargon teologiczno-systematyczny i jednocześnie nie jest to styl przesadnie cytujący źródła i opracowania. Autor potrafi zachować własną narrację i jest ona precyzyjna i bez zbędnych ozdobników. Rozprawę czyta się z prawdziwą przyjemnością. O zawartości treściowej czytelnik zostaje dobrze poinformowany w planie poszczególnych rozdziałów. Na pochwałę zasługuje posługiwanie się fachową terminologią naukową zarówno z zakresu teologii dogmatycznej jak i prawa kanonicznego.

3.5. Merytoryczna ocena rozprawy

Wnikliwa lektura rozprawy pozwala stwierdzić, że Autor jest bardzo umiejętnie łączy dobrą znajomość teologii dogmatycznej ze znajomością prawa kanonicznego. Metody badawcze zostały umiejętnie dobrane i właściwie zastosowane. Rozprawa jest dobrze udokumentowana. Stanowi dojrzałą pracę naukową. Wywody Doktoranta są przemyślane i wyważone, poszczególne wypowiedzi są uzasadnione i logiczne. Sam sposób narracji, w której wiele argumentów zostało ułożonych w spójnym schemacie, jest uporządkowany i konsekwentny.

Co więcej Doktorant nie zatrzymał się tylko na warstwie ogólnopisowej, ale w sposób wysoce kompetentny i krytyczny potrafił podjąć zagadnienia szczegółowe jak np. władza rządzenia i urząd w Kościele, kolegialność i synodalność w sprawowaniu władzy. Swoją oryginalną rozprawą doktorską Autor wzbogacił polską literaturę teologiczną z zakresu teologii prawa, która będzie stanowić niezbędną pomoc dla każdego, kto będzie podejmował dalsze badania.

3.6. Ocena formalna

Recenzowana dysertacja w warstwie formalnej spełnia wszystkie wymogi stawiane rozprawom teologicznym o charakterze naukowym. Cała rozprawa bez wyjątku charakteryzuje się właściwą dyscypliną formalną. Została przygotowana na podstawie przyjętego planu, którego elementy strukturalne odpowiadają tematyce. Autor prowadzi swoje wywody językiem naukowym, bardzo dobrze orientuje się w literaturze przedmiotu i poprawnie posługuje się pojęciami fachowymi z zakresu współczesnej teologii i eklezjologii.

Argumentacja jest spójna i logiczna. Poszczególne rozdziały poprzedzają treści wprowadzające a na końcu mamy syntetyczne, dobrze sformułowane podsumowania. Autor posługuje się dobrze uzasadnionymi racjami i wywody prowadzi logicznie.

4. Ocena wartościująco-krytyczna

4.1. Istotne osiągnięcia rozprawy

Na kilka osiągnięć już powyżej wskazałem. Dlatego też tu pragnąłbym podkreślić nade wszystko dobre opanowanie warsztatu naukowego. Refleksja naukowa Doktoranta charakteryzuje się naukową rzetelnością w podejściu do problematyki, co w połączeniu z ciekawością badawczą i wyczuwalną wrażliwością teologiczno-prawną stanowi o wysokiej wartości opracowania. Ks. mgr lic Adam Fabiańczyk w sposób jasny i metodologicznie uporządkowany przedstawił zarys myśli eklezjologicznej zawartej w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II w szerokim spektrum myśli teologiczno-kanonicznej. To wszystko dobrze rokuje na przyszłość, jeśli chodzi o rozwój naukowy Doktoranta.

4.2. Uwagi krytyczne

- 1) Obszerna literatura porównawcza i uzupełniająca mogłaby być szerzej wykorzystana w niektórych wątkach rozprawy.
- 2) Rozprawa jest wolna od istotnych błędów stylistycznych tym niemniej zdarzają się w tym zakresie pewne uchybienia. Może je skorygować zwykła korekta polonistyczna, która byłaby konieczna przed publikacją pracy.
- 3) Niekiedy poszczególne akapity mogłyby być bardziej zwarte i bardziej częste, aby jaśniej i bardziej przejrzysto dla czytelnika wyrazić odrębne myśli.
- 4) Praca zyskałaby dodatkowo na wartości gdyby sporządzone zostały index nazwisk (Index of names) oraz indeks tematyczny (Index of subjects).

4.3. Pytania do Doktoranta:

- (1) Czy ogólnokościelny proces synodalny „przenicuje” (tzn. zmieni), a jeśli tak, to w jakim kierunku uplasuje eklezjologię, struktury kościelne i prawo kanoniczne?
- (2) „[...]nie można rozdzielać od siebie dwóch rzeczywistości, jakimi są kościelna kolegialność oraz synodalność a tym bardziej ich przeciwstawiać” (s. 206).
Proszę o rozwinięcie tego zdania.
- (3) „Analizując zarówno doktrynę teologiczną Kościoła jak również obowiązujące prawodawstwo, należy zauważyć, że w systemie władzy kościelnej priorytetową pozycję zajmuje zasada jedności władzy, zaś zasada podziału jest względem niej wtórna /549/. Zasada trójpodziału władzy stanowiąca fundament dojrzałych demokracji nie może zostać w pełni zastosowana w przypadku społeczności Kościoła ze względu na fakt, że z ustanowienia samego Chrystusa wszystkie trzy rodzaje władzy skupione są w podmiotach władzy jakimi są papież oraz biskupi /550/. Taki punkt wyjścia implikuje pewne trudności interpretacyjne, natomiast nie można w sposób uproszczony stwierdzić, że kościelny system prawny wyklucza jakąkolwiek możliwość podziału władzy” (s. 196).
Jakie trudności interpretacyjne ma Ksiądz Doktorant na myśli?

* * *

Na koniec trzeba wyrazić postulat i życzenie, aby Doktorant – dysponując dobrym warsztatem badawczym – podjął się napisania kolejnych monografii, dotyczących problematyki teologiczno-prawnej w perspektywie współczesnych wyzwań. Czekamy zatem na kolejne artykuły, studia i monografie.

5. Wniosek końcowy

Recenzowana dysertacja ks. mgr. lic. Adama Fabiańczyka zatytułowana „Eklezjologia Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II” świadczy o godnej podkreślenia erudycji Doktoranta, który daje się poznać jako badacz kierujący się teologiczną rzetelnością, pasją poznawczą i wewnętrznym zaangażowaniem w badaną problematykę. Autor swobodnie i pewnie porusza się po różnych dziedzinach wiedzy z zakresu teologii dogmatycznej i prawa kanonicznego. Podjęta przez niego problematyka jest istotnym naukowym wkładem do teologii prawa. Postuluję, aby ta rozprawa doktorska po odpowiednim zredagowaniu ujrzała światło dzienne jako publikacja książkowa dostępna dla szerszego kręgu odbiorców.

Niniejszym stwierdzam, że rozprawa doktorska ks. mgr lic. Adama Fabiańczyka jest opracowaniem ambitnym i dojrzałym oraz wnosi nowe treści do dorobku eklezjologicznego w Polsce. Autor wykazał umiejętność analizowania tekstów i przedstawiania syntetycznych wniosków, formułowania twierdzeń i ich uzasadniania. **Uważam, że recenzowana rozprawa doktorska ks. mgr lic. Adama Fabiańczyka zasługuje na najwyższą ocenę i dlatego wnioskuję o jej przyjęcie z wyróżnieniem.**

Przedstawiona rozprawa, zarówno od strony merytorycznej jak i formalnej, spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim, określonym w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. „O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki” (Dz. Ust. 595, art. 26, par. 1). **Przedkładam zatem Radzie Naukowej Uniwersytetu Opolskiego wniosek o dopuszczenie ks. mgr lic. Adama Fabiańczyka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

.....
ks. prof. dr hab. Andrzej Perzyński
recenzent

Warszawa, 21 listopada 2023